

УДК 338.48

Гораль Ліліана Тарасівна,

д.е.н., проф., директор Інституту економіки та управління у нафтогазовому комплексі,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Піллероа Мадан Андрій Антоніович,
ТОВ «Ресорт Менеджмент Груп»

Шийко Віра Ігорівна,

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів Інституту економіки та управління у нафтогазовому комплексі,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Фактори розвитку рекреаційних територій Західного регіону України. В статті обґрунтовано, що важливим завданням ефективного розвитку рекреаційних територій є нівелювання негативного впливу оточуючого економічного середовища, що не може відбутися без ґрунтового аналізу останнього. Мета статті – систематизація сукупності факторів макро- і мікросередовища, що впливають на ефективність розвитку рекреаційних територій Західного регіону України. Ефективність розвитку рекреаційних територій розглянуто через призму багатогранності, складності і комплексності ключової категорії «ефективність» з позицій доцільності їх розвитку на відповідній території через визначення впливу основних факторів. Оскільки на розвиток рекреаційних територій впливає значна кількість факторів, їх розділено на дві основні групи: зовнішні (макросередовище) і внутрішні (мікросередовище). До зовнішніх факторів віднесено: міжнародні, державні, правові, економічні, соціальні, інфраструктурні, регіональні, екологічні. Серед факторів зовнішнього середовища, що негативно вплинули на розвиток рекреаційних територій, виділено недосконалість державного регулювання та економічні фактори. Негативний вплив державного регулювання виділено через недосконалість правової підтримки туристичного бізнесу та державної політики в цій галузі. Негативний вплив економічних факторів реалізується через: рівень безробіття; низькі темпи економічного зростання регіону; постійне підвищення податків, що призводить до додаткового тиску на сімейні бюджети; високі ціни на енергоносії тощо. Обґрунтовано, що позитивний вплив на розвиток туризму в Україні здійснюють інноваційні та інвестиційні фактори – вони є рушійною силою розвитку рекреаційних територій України. Визначено, що розвиток рекреаційних територій Західного регіону України залежить від значної кількості факторів макро- та мікросередовища. В той час, коли на зовнішні фактори рекреаційні території не можуть впливати, дієвим і важливим інструментом підвищення ефективності розвитку відповідних територій є позитивні моменти впливу внутрішніх факторів. Важливо в умовах невизначеності і нестабільності макросередовища перетворити негативний вплив внутрішніх факторів на додаткові можливості через їх синергетичне управління.

Ключові слова: рекреаційно-туристичний комплекс, туризм, ефективність, фактор, розвиток.

ВСТУП

Постановка проблеми.

Статистика переконливо засвідчує, що туризм у всьому світі є однією з найбільш високодохідних галузей господарювання, яка в сучасних умовах постійно й динамічно розвивається, сприяючи вирішенню цілого комплексу життєво важливих соціально-економічних проблем [1].

Географічне розташування України зумовлює необхідність формування сучасної ефективної курортно-рекреаційної економіки як важливої підсистеми національної економіки на базі оптимізації організаційно-економічного механізму функціонування санаторно-курортних комплексів і гармонізації інтересів всіх його учасників [2]. Важливим завданням ефективного розвитку рекреаційних територій України є нівелювання негативного впливу оточуючого економічного середовища, що не може відбутися без ґрунтового аналізу останнього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням проблематики ефективності розвитку рекреаційних територій та туризму загалом займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема

О. В. Музиченко-Козловська, І. Г. Богатюк [2], Г. І. Михайліченко [4], Л. І. Гонтаржевська, А. П. Дурович, Л. П. Дядечко, М. О. Жукова, І. В. Зорін, В. О. Квартальнов, В. Ф. Кифяк, В. К. Кіптенко, М. П. Мальська, С. В. Мельниченко, Т. І. Ткаченко, І. Ю. Швець, І. М. Школа, Л. М. Шульгіна та ін.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є систематизація сукупності факторів макро- і мікросередовища, що впливають на ефективність розвитку рекреаційних територій Західного регіону України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ефективність розвитку рекреаційних зон слід розглядати через призму багатогранності, складності і комплексності ключової категорії «ефективність», що дозволяє здійснити обґрунтування доцільності їх розвитку на відповідній території через визначення впливу основних факторів.

Оскільки на розвиток рекреаційних територій здійснює вплив значна кількість факторів, доцільно їх класифікувати, а саме – розподілити на дві основні групи: зовнішні (макросередовище) і внутрішні

(мікросередовище).

До зовнішніх факторів слід віднести: міжнародні, державного управління, нормативно-правові, економічні, суспільні, інфраструктурні, регіональні, екологічні. Деталізуємо їх вплив.

Міжнародні фактори визначають можливість конкурування вітчизняних рекреаційних зон зі світовими аналогами. В цьому плані на міжнародному ринку наша країна недостатньо відома як країна з розвинутою рекреаційною індустрією, маркетинг її туристичного потенціалу на міжнародному ринку є недостатнім. В одній з найбільших країн Європи кількість туристичних представництв за кордоном, обсяг реклами за межами країни тощо є мінімальним. Отже, враховуючи геополітичне розташування країни, її історичну та культурну спадщину, наявність оздоровчих, природно-кліматичних ресурсів, Україна, як усі інші країни, повинна вести конкурентну боротьбу як за внутрішній, так за міжнародний ринок.

Вплив державного управління на розвиток рекреаційних зон в основному здійснюється через якість проведення державної туристичної політики. У багатьох країнах державна туристична політика проводиться у рамках регіональних програм економічного розвитку і спрямована на розвиток депресивних регіонів [2]. На жаль, в Україні розвиток туризму і рекреації ще не є домінуючим у сфері економіки, однак, здійснення реформ розкриває можливості для розвитку цієї галузі.

Цей фактор обумовлюється в прийнятому у 1995 р. Законі України «Про туризм». Відповідно до статті 6 даного закону, держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності [3]. Реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом: визначення і реалізації основних напрямів державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму; визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорони; спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму; визначення основ безпеки туризму; нормативного регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян); ліцензування в галузі туризму, стандартизації і сертифікації туристичних послуг; визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу; встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу; організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму; визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму; участі в розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму [3].

Основними проголошеними пріоритетними напрямами державної політики в галузі туризму є: удосконалення правових засад регулювання відносин; забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України;

заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму; створення нових робочих місць; розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму; розширення міжнародного співробітництва; утвердження України на світовому туристичному ринку; створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання; забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб.

В Україні розвиток рекреаційно-туристичної діяльності регулюється такими основними нормативно-правовими актами: Конституцією України, Законом України «Про туризм» в редакції від 08.07.2014 р. [3], Указом Президента України «Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфер України» від 11.03.2003 р. [4], Законом України «Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курортотоліс Трускавець» від 17.02.2006 р. [5] та ін. До 2010 року діяла «Державна програма розвитку туризму в Україні на 2002-2010 рр.». Сучасні дослідження показали, що відповідне правове забезпечення розвитку рекреаційно-туристичного комплексу потребує вдосконалення.

Значний вплив на розвиток рекреаційних територій мають і економічні фактори, серед яких, за рядом наукових досліджень [6], можна назвати: рівень безробіття, повільні темпи росту економіки на основних направляючих ринках, скорочення заходів щодо стимулювання ринку; постійне збільшення розміру податків, яке призводить до додаткового тиску на сімейні бюджети; досвід попередніх пандемій; ціни на енергоносії, які продовжують збільшуватися.

До елементів основної (виробничої) туристичної інфраструктури належать об'єкти розміщення, харчування та транспортування туристів. До супутньої інфраструктури належать заклади культури, розважальні заклади, спортивні заклади, заклади охорони здоров'я, в межах яких надаються додаткові послуги туристу. Проте і тут необхідно покращити якісні інфраструктурні показники, що можна реалізувати через інвестування державою, яке повинно відбуватися в рамках великих інвестиційних проектів, наприклад формування транспортної інфраструктури, будівництво крупних об'єктів та споруд, підготовка інфраструктури систем життєзабезпечення для реалізації проектів освоєння нових рекреаційних територій, тощо. Державно-приватне партнерство може реалізовуватись у концесійних проектах, що дозволяє залучати приватні інвестиції у великі проекти та вирішує ряд законодавчих неузгоджень через реалізацію проектів на землях державної власності, які не підлягають приватизації [7].

Розвиток туристично-рекреаційних зон тісно пов'язаний із природним середовищем. На сучасному етапі значна увага приділяється питанням шкоди навколишньому середовищу, що виникає в результаті

неконтрольованої або необґрунтовано обтяжливої для природних ландшафтів туристичної діяльності. Для управління туристичними потоками з метою збереження екологічної рівноваги використовують інструментарій візитного менеджменту. Його основу визначають нормативи навантаження на різноманітні природні, а також антропогенні комплекси в процесі реалізації туристичної діяльності. Втім, на перешкоді запровадження ідеальних стандартів навантажень стають економічні інтереси. Збереженню рівноваги між природним середовищем, відпочинком і економічним відтворенням може сприяти розвиток «м'якого туризму» на засадах стійкого розвитку (в природничому і соціальному сенсі) як пріоритету державної політики.

На ефективність розвитку рекреаційно-туристичної сфери має вплив значна кількість макрофакторів, що характеризуються: відсутністю цілісної системи державного управління туризмом у регіонах; підпорядкованістю закладів розміщення туристів, санаторно-курортних, оздоровчих та рекреаційних закладів, які надають туристичні послуги, різним міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади; нечітким визначенням у законодавстві належності підприємств готельного господарства до підприємств, які надають туристичні послуги; недосконалістю нормативно-правової бази; недостатністю методичної, організаційної, інформаційної та матеріальної підтримки суб'єктів підприємництва туристичної галузі з боку держави; низькими темпами зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму; відсутністю відповідних об'єктів для розвитку туристичної діяльності в гірській місцевості; невідповідністю переважної більшості туристичних закладів міжнародним стандартам; тенденцією до скорочення кількості підприємств готельного господарства; незадовільним станом туристичної, сервісної та інформаційної інфраструктури в зонах автомобільних доріг та міжнародних транспортних коридорів; незбалансованістю соціальної та економічної ефективності використання рекреаційних ресурсів та необхідністю їх збереження; недосконалістю туристичної інфраструктури; неефективністю використання рекреаційних ресурсів; відсутністю інноваційних проектів та наукових досліджень з питань розвитку перспективних видів туризму; недосконалістю статистики з питань туризму; недостатньою забезпеченістю туристичної галузі висококваліфікованими спеціалістами; недостатністю державної підтримки та комплексного підходу до рекламування національного туристичного продукту на внутрішньому та міжнародному ринку туристичних послуг; недостатністю рівня розвитку інформаційної інфраструктури; недосконалістю бази даних стосовно об'єктів туристичної сфери [7, с. 4].

Позитивний вплив внутрішніх факторів суб'єктів господарювання будь-якої галузі в основному імплементується через якісне використання його потенціалу тому тут можна виділити такі основні групи: сервісні, трудові, інноваційні, інвестиційні.

Важливим елементом розвитку рекреаційно-

туристичних комплексів є високий рівень сервісу. Проте, даний фактор у більшості рекреаційних зон несе негативний вплив через низький рівень якості послуг і тим самим робить їх неконкурентоспроможними. У багатьох випадках така ситуація зумовлена як внутрішньовиробничими факторами, так і якістю та професійністю трудових ресурсів.

За останнє десятиріччя проблеми забезпечення розвитку туризму професійними кадрами в Україні перейшли у ранг злободенних з точки зору підвищення конкурентоспроможності українського туристичного ринку на основі поліпшення обслуговування вітчизняних і іноземних туристів. Рівень підготовки фахівців у сфері туризму поки що не відповідає потребам ринку. В проекті Концепції Державної цільової програми розвитку туризму і курортів на 2011-2015 роки серед десяти чинників виникнення проблем вітчизняної сфери туризму та курортів вказано на «недосконалу систему підготовки фахівців у цій сфері, що не відповідає критеріям і стандартам якості європейської системи освіти» [8]. Це свідчить про необхідність удосконалення сучасної системи кадрового забезпечення сфери туризму та підвищення рівня професіоналізму працівників.

Розвиток рекреаційно-туристичного комплексу через свою багатовекторність та мультигалузовість є складним для запровадження радикальних інновацій. Новими напрямками використання ІТ-новацій для туризму є: запровадження мобільного Інтернету, електронних каталогів пропозицій; поширення on-line-бронювання не лише в роботі з рітейловими агентствами, а й безпосередньо з клієнтами; неординарні ідеї, що просувають бізнес у сфері туризму; автоматизація і доступність довідкової інформації; розробка нових туристичних маршрутів; програмне забезпечення і програмні рішення [6].

Успішні інноватори туризму своїм досвідом доводять, що створення і впровадження нового – не просто бажано, але і необхідно в конкурентній боротьбі, а в період економічної нестабільності, – це повинно сприйматися як умова виживання [6].

Інвестиційний потенціал рекреаційно-туристичного комплексу є чи не одним із найголовнішим у структурі внутрішнього економічного потенціалу. По суті інвестиції є тією рушійною силою, через яку реалізуються інновації, підвищується рівень якості сервісного потенціалу, професіоналізм працівників шляхом фінансування їх розвитку. Отже, ключовим елементом і рушійним фактором у мікросистемі рекреаційно-туристичних комплексів є інвестиції, а саме внутрішні інвестиції, що формуються за рахунок вивільнених коштів з прибутку підприємства.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Розвиток рекреаційних територій Західного регіону України залежить від значної кількості факторів макро- та мікросередовища. В той час, коли на зовнішні фактори рекреаційно-туристичні

комплекси не можуть здійснювати вплив, дієвим і важливим інструментом підвищення ефективності розвитку відповідних територій є позитивні моменти впливу внутрішніх факторів. Важливо в умовах

невизначеності і нестабільності макросередовища перетворити негативний вплив внутрішніх факторів на додаткові можливості через їх синергетичне управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні на сучасному етапі (оглядова довідка за матеріалами преси) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/183853>.
2. Богатюк І. Г. Рекреаційні зони в Україні: стан та перспективи розвитку / І. Г. Богатюк // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України. Серія: Право та державне управління. – 2011. – №4. – С. 48-51.
3. Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.
4. Указ Президента України «Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфер України» від 11.03.2003 року №207/2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/207/2003>.
5. Закон України «Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курортотоліс Трускавець»» від 17.02.2006 року №514-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/514-14>.
6. Михайліченко Г. І. Інноваційний розвиток туристичних підприємств: напрями змін та фактори впливу / Г. І. Михайліченко // Економіка. Управління. Інновації. – 2012. – №1 (7) – С. 89-95.
7. Матеріали І Международной научно-практической Интернет-конференции «Актуальные вопросы повышения конкурентоспособности государства, бизнеса и образования в современных экономических условиях» (Полтава, 14-15 февраля 2013г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.confcontact.com/node/368>.
8. Державна програма розвитку туризму на 2002-2010 роки // Офіційний вісник України. – 2002. – № 18. – С. 144-154.

Гораль Лилиана Тарасовна, Пиллероа Мадан Андрей Антонинович, Шийко Вера Игоревна

ЭФФЕКТИВНОСТЬ РАЗВИТИЯ РЕКРЕАЦИОННЫХ ТЕРРИТОРИЙ ЗАПАДНОГО РЕГИОНА УКРАИНЫ

Факторы развития рекреационных территорий Западного региона Украины. В статье обосновано, что важным заданием эффективно развития рекреационных территорий является нивелировка негативного влияния окружающей экономической среды, которая не может состояться без обстоятельного анализа последнего. Цель статьи – систематизация совокупности факторов макро- и микросреды, которые влияют на эффективность развития рекреационных территорий Западного региона Украины. Эффективность развития рекреационных территорий рассмотрена через призму многогранности, сложности и комплексности ключевой категории, «эффективность» из позиций целесообразности их развития на соответствующей территории через определение влияния основных факторов. Поскольку на развитие рекреационных территорий влияет значительное количество факторов, они разделены на две основных группы: внешние (макросреда) и внутренние (микросреда). К внешним факторам отнесено: международные, государственные, правовые, экономические, социальные, инфраструктурные, региональные, экологические. Среди факторов внешней среды, что негативно повлияли на развитие рекреационных территорий, выделено несовершенство государственной регуляции и экономические факторы. Негативное влияние государственной регуляции выделено через несовершенство правовой поддержки туристического бизнеса и государственной политики в этой отрасли. Негативное влияние экономических факторов реализуется через: уровень безработицы; низкие темпы экономического роста региона; постоянное повышение налогов, которое приводит к дополнительному давлению на семейные бюджеты; высокие цены на энергоносители и тому подобное. Обосновано, что позитивное влияние на развитие туризма в Украине осуществляют инновационные и инвестиционные факторы – они являются движущей силой развития рекреационных территорий Украины. Определено, что развитие рекреационных территорий Западного региона Украины зависит от значительного количества факторов макро- и микросреды. В то время, когда на внешние факторы рекреационные территории не могут влиять, действенным и важным инструментом повышения эффективности развития соответствующих территорий является позитивными моментами влияния внутренних факторов. Важно в условиях неопределенности и нестабильности макросреды превратить негативное влияние внутренних факторов в дополнительные возможности через их синергическое управление.

Ключевые слова: рекреационно-туристический комплекс, туризм, эффективность, фактор, развитие.

Goral' L., Pilleroa Madan A., Shyiko V.

DEVELOPMENT FACTORS OF RECREATIONAL AREAS OF WESTERN UKRAINE

Factors of recreational areas development of Western Ukraine. It has been substantiated in the article, that the

important task of effective development of recreational areas is leveling of the negative impact of the surrounding economic environment that can not happen without a thorough analysis of the latter. The aim of the article is systematization of a combination of factors of macro- and microenvironment influencing the effectiveness of the recreational areas of Western Ukraine. Effectiveness of recreational areas development has been viewed through the prism of versatility, difficulty and complexity of key categories "efficiency" from the point of view of expediency of the territory by identifying the main factors of influence. Since a significant number of factors affect the development of recreational areas, they are divided into two main groups: external (macro) and internal (microenvironment). The external factors include: international, governmental, legal, economic, social, infrastructure, regional, environmental. Among the environmental factors that negatively influence the development of recreational areas imperfect state regulation and economic factors have been allocated. The negative impact of government regulation is highlighted through imperfection of legal support of tourism business and state policy in this area. The negative impact of economic factors is realized through: the unemployment rate; low rates of economic growth in the region; permanent tax increases, leading to additional pressure on family budgets; high energy prices etc. It has been proved that innovation and investment factors have a positive impact on the development of tourism in Ukraine - they are the driving force of the development of recreational areas of Ukraine. It has been determined that the development of recreational areas in Western Ukraine depends on a large number of macro and micro factors. At a time when recreational area can not influence the external factors, effective and important tool for improving the efficiency of development of the relevant territories is a positive influence of internal factors. It is important in the face of uncertainty and instability of macroenvironment to convert negative impact of internal factors into additional opportunities through their synergistic management.

Key words: recreational and tourist complex, tourism, efficiency, factor, development.

Одержано 03.02.2015 р.